

ginals de l'actual poesia catalana i els crítics del país, en lloc de perpetuar injúries, tòpics i prejudicis, farien bé de llegir-lo atentament.

També cal esmentar quatre «joves promeses» que van confirmant d'una manera irrefutable el seu talent i les seves veus: Joan Josep Camacho Grau amb *Antic silenci* (Premi Agustí Bartra, Edicions 62), Núria Martínez Vernis amb *Quantes mentides fan una sola veritat* (Premi Josep M. López Picó, Proa), Marc Masdeu amb *Els escalfadors* (Premi Parc Taulí, Proa) i Joan Duran amb *Nix* (Arola). En aquest mateix sentit, he de cridar l'atenció sobre dues noves i distintives veus que

han aparegut durant aquest darrer any i que haurem de tenir en compte a partir d'ara: *Llocs comuns*, de Xavier Farré (Arola) i *Tripulants*, de Xavier Jové (Arola).

Encara que sigui part implicada com a coresponsable de la tria, una repassada de l'any poètic 2004 no seria completa sense dedicar quatre mots a una antologia que ha aixecat molta polseguera. Naturalment, em refereixo a *Imparables* (Proa). Em sembla que *Imparables* ha servit un doble propòsit: en primer lloc, cridar l'atenció sobre nou poetes de primera magnitud (Joan Elies Adell, Sebastià Alzamora, Hèctor Bofill, Lluís Calvo, Maria Josep Escrivà,

Manuel Forcano, Txema Martínez Inglés, Isidre Martínez Marzo i Susanna Rafart) i, després, començar a desfer la sensació de tancament permanent de la poesia catalana que els escriptors dels anys vuitanta havien creat per qüestions d'inseguretat i de voluntat de poder.

Com ja he dit al principi, l'any poètic 2004 ha estat un any extraordinari encara que la producció total no hagi brillat tot el que podia haver brillat, pel fet que existeixen greus problemes de recepció i projecció de la lírica catalana actual.

D. Sam Abrams

Commemorar, especular: algunes tendències en la poesia editada a les Illes Balears

«Cobert de sang i de somni vaig en cerca de l'origen», escriu el portuguès António Botto (1897-1959), traduït per primer cop al català per Gabriel de la S. T. Sampol (*Les cançons*, editorial enSiola). Botto, de qui Pessoa afirma que és un esteta grec nascut en un exili llunyà, porta a terme aquesta recerca de l'origen amb una retòrica arranada en què la paraula no es fa enfora del sentiment. Justament el contrari del que fa el seu traductor en els poemes de *Vulgata* (editorial Moll), que oculta els referents en un discurs savi que aprofita el fil de la Bíblia per a la introspecció. *Vulgata* és, aparentment, el segon llibre de poemes de Sampol —*aparentment* perquè caldria considerar com a creació també les nombroses traduccions que ha publicat, des de Marcial fins a Hildegarda de Bingen, passant per Pessoa i Saramago—, i no deixa de ser curiós que en un mateix any un mateix poeta hagi optat per dos llenguatges oposats: el de la intel·ligibilitat màxima que agombola el lector i el de l'hermetisme que el deixa a lloure amb la metàfora bíblica.

Aquesta observació parteix del convenciment que allò que determina la pertinença d'una obra a una literatura

determinada és el codi i que, per tant, les traduccions a una llengua fan part de la literatura en aquesta llengua. Un concepte d'història literària basat únicament en principis d'estructura política és avui insostenible —ja fa dècades que crítics com Itamar Even-Zohar reconeixen el caràcter determinant de la traducció (especialment en literatures dèbils o perifèriques!) en la modelització de la literatura receptora. Així, la primera observació que caldria fer en aquesta panoràmica de la poesia editada a les Illes Balears el 2004 és precisament l'escassetat de traduccions poètiques. L'excepció és, fins ara, enSiola, nascuda el 2004 i dirigida per Guillem Frontera i Carme Lull, encara que s'ha dedicat sobretot a la narrativa i a la prosa i no és una editorial exactament *popular* (el disseny acurat i la combinació de lletra i arts plàstiques converteixen cada volum en un petit objecte d'art). El dèficit de traduccions és especialment greu en poesia, gènere en què existeix un desequilibri notori entre la magnitud de la producció i la migradesa del consum, accentuat pel fet que les editorials —i això no és vàlid únicament per a les Balears— se saturen amb la publicació

de poesia nacional (premis i altres «urgències»: els morts són molt rentables) i no programen autors de fora.

Conviven en la producció recent una sèrie de tendències que es diferencien, més que per l'estil, per la direcció. D'una banda hi ha la poesia de representació, on l'important és la lectura de la realitat a partir de la vivència individual i de la mirada retrospectiva. Aquesta poesia *re-presentativa* té com a límit l'esfera del subjecte. Alguns, evitant amb cura el terme «poesia de l'experiència», l'han anomenada «poesia del coneixement», però em sembla que aquest coneixement invocat és sempre un pretext per a l'exposició mimètica dels accidents del jo. És el cas de *Com la sequera* (Moll), primer llibre de poemes de Víctor Gayà. Tot i que, segons la contracoberta, es tracta d'una «presa de consciència» de la mort, l'he llegit just a l'inrevés: com una indagació sobre el desig de pervivència en els altres després de la pròpia desaparició. M'interessa especialment la contradicció fonda que els poemes de Gayà manifesten entre la volició (expressada en imperatius: «deixau-me dessecar al sol», «clonau-me, repetiu-me», «callau...») i la seva negació («us

deixo en testament tot quant no us he / donat en vida: / cap ordre, cap consigna, cap recomanació»). L'instint de controlar el futur trenat amb la impossibilitat d'aquest control.

En la mateixa línia se situarien els títols de dos autors que publiquen el 2004 després d'un llarg silenci: Josep Lluís Aguiló, que treu *L'estació de les ombres* i *La biblioteca secreta* (El Tall i col·lecció «El Turó» de Sa Nostra, respectivament), i Pere Rosselló Bover amb *El temps llençat al pou* (Moll). Aguiló fa una poètica amb fortes adherències a la temporalitat i a la historicitat —sovint, com en «El palau de la memòria», a través dels universos virtuals de l'art i la ficció—, tot i que resulta més convincent en els poemes que abandonen el vernís metaliterari per deixar parlar el jo, com «El cec». El discurs de Pere Rosselló sosté un conceptisme potent i delicat alhora («En la nit / condemnat / al record / de la llum») sobre un to pessimista, palès en la metàfora del títol, que a vegades recorda els versos de Josep M. Llompart. M'agradaria veure'l expandir-se.

També dins aquesta poètica subjectiva i representativa cal esmentar *Les genives cremades* d'Hèctor Bofill (Moll), on, tot i la contundència del to i del pretext, sempre s'hi transparenta, reconeixible, l'anècdota. A vegades el vincle entre aquesta anècdota i la lliçó que n'extreu el jo, expressada sentenciosament al final dels poemes, sembla forçat, grandiloqüent: «perquè seran eterns aquells que sabran confondre's amb el foc», «només els més forts sobreviuen al plaer» o el rilkeà «quan ja no tinguis por de perdre'm, em posseiràs completament». En canvi, trobo valenta la no-dissimulació de la domesticitat de la misèria i la seva enunciació polifònica: apareixen en «Les genives cremades» una sèrie de veus no sempre destriables (qui parla?, a qui?), símptoma de l'extensió del mal que el poema proclama.

Al costat d'aquesta poesia de la representació hi ha altres veus que s'escapen de la literalitat de la mimesi per construir un discurs més especulatiu: no es tracta de reflectir realitats, sinó de crear-ne de noves a partir d'una mirada ja no retrospectiva, sinó que apunta al futur. Són escriptures que van més enllà de l'experiència personal, que s'elevan com a preguntes

més que com a confirmacions, que no representen sinó que proven de presentar. Aquesta especulació avança per vies diferents en tres llibres publicats per Moll: la imatge (Susanna Rafart, *Retrat en blanc*), el llenguatge i, especialment, la rima (Àngel Terron, *Sons nets*) i la idea (Pere Perelló, *La llei*). Pel que fa a Rafart, el títol, unit a la importància del blanc en el recull (tela en blanc, paret en blanc, nit en blanc...), em suggereix el blanc sobre blanc de les composicions suprematistes. Sense arribar a la depuració de l'objectivitat que propugnava Malèvitx, Rafart retira l'experiència a un segon terme —se situa, com diu un dels poemes, «darrere el jo»— per obrir pas a la imatge, que es desaferra de la vivència i vola amb autonomia. Neix, així, una poètica de la quietesa fonamentada en el tall de present que congela la imatge i propicia la reflexió: una transversalitat que s'oposa durament a allò narrable.

Per la seva banda, els sonets que Àngel Terron aplega a *Sons nets* constitueixen un forjat conceptual i humà molt treballat que és imprescindible llegir conjuntament amb el pròleg, on l'autor parla dels mecanismes de creació del poema: la constricció que s'imposa per no repetir les rimes (l'adopció de la *contrainte* de l'Oulipo), l'interès en el caràcter mnemònic del sonet (els versos han estat escrits de memòria), l'aposta per la rima femenina, la visió insòlita (i genial) de la relació entre dificultat de rima i solitud:

«un bosc desert de fulles és un espai de solitud que recerca un més enllà, un més enllà que la segona rima remarca tal volta amb desesperació»... El plantejament de les possibilitats que aporta el sonet avui i la reivindicació de Llorenç Moyà (que també Miquel Bauçà havia invocat en *El crepuscle encén estels*: una coincidència en què caldria aprofundir) són les apostes teòriques més sòlides del llibre.

La llei, primer recull de Pere Perelló, aborda la relació entre pensament i paraula poètica, unes vegades mitjançant el vers lliure i d'altres (en «Cant espiritual», un poema central) amb la dicció austera de l'hexasil·lab. El llibre invoca una tradició particular en què els científics i els filòsofs se situen al costat dels poetes. Entre els darrers destaca Andreu Vidal —una certa tria de lèxic, els talls dels versos, l'hermetisme. Les citacions d'Heràclit i de Newton coincideixen en l'afirmació de la limitació epistemològica: segons el primer, el déu es transforma com el foc, que quan és mesclat amb espècies rep el nom segons l'olor de cadascuna; Newton, d'altra banda, ens porta la imatge de l'infant que juga en una platja i troba una petxina més bella que de costum, mentre el gran oceà de la veritat roman sense desvetllar davant els seus ulls. La parcialitat del coneixement humà, oposada frontalment a les poètiques del coneixement.

També dins aquesta poesia d'investigació se situa *Massa fosca* (*Poesia 1978-2004*) de Vicenç Altaió (Moll), que reuneix tota la seva poesia publicada i molt material inèdit. El títol, dual, al·ludeix d'una banda a l'obscuritat d'una poesia dislocada, que no té consciència de finalitat sinó tan sols de procés, i de l'altra a la gran porció de l'univers que resta encara desconeguda. Les dues accepcions conflueixen en la noció de l'escriptura com a creació (no com a reproducció), que no commemora conceptes sinó que els edifica a mesura que s'esdevé. En l'extens pròleg que l'acompanya, Anna Carreras incideix en el caràcter textualista de la poesia d'Altaió, que es manifesta en allò que podríem anomenar mecanismes de transtextualitat: palimpsestos, apropiacions, citacions exhibides o encobertes. I ens dona una clau de lectura essencial: «el llenguatge mateix és qui escriu el text».

L'any poètic valencià

A banda d'aquestes tendències, el 2004 ha estat un any prolífic en edicions de poesia: una trentena llarga de títols, si comptam, a banda de les ja esmentades, les aportacions d'El Tall, Edicions Can Sifre, Documenta, Leonard Muntaner, els Quaderns Xibau de l'Institut Menorquí d'Estudis, Editorial Mediterrània d'Eivissa, el Centre Cultural Capaltard i alguna autoedició. També ha estat un any important pel que fa a edicions d'obra completa. Edicions del Salobre, una nova editorial impulsada per Antoni Xumet, Pere Joan Martorell i Jaume Mesquida, ha publicat *l'Obra poètica completa (1953-1993)* de Miquel Àngel Riera en edició crítica de Pere Rosselló. Per bé que part de la poesia de Riera ja havia estat aplegada en *Tots els poemes (1957-1981)*, a Edicions 62, el present volum aporta, a banda de l'aparat crític, novetats com les versions catalanes que Riera va realitzar de poemes de Rafael Alberti (que el 1972 van aparèixer amb el títol de *Poemes de l'e-nyorament*) i la inclusió del llibre castellà *Inventario previo*, escrit als anys cinquanta. Es tracta d'una bona contribució per conèixer la complexa personalitat poètica de Riera, que, contràriament al que s'esdevé amb la seva narrativa, s'emmascara amb la fórmula del realisme humanista i fa molt difícil veure'n el fons. Una altra edició imprescindible és la de la *Poesia completa* de Miquel Costa i Llobera, publicada per El Gall a cura de Gabriel de la S.T. Sampol. Si descomptam la llunyana publicació de les *Obres Completes* del 1947, fins avui era impossible trobar l'obra de Costa reunida en un sol volum —que aplega, a més, una vintena llarga de textos nous. L'edició de Sampol, acurada i, alhora, manejable, esdevé complementària de l'edició crítica de Costa que dirigeix Joan Mas, que es va publicant en una coedició de Leonard Muntaner i la Fundació Rotger-Villalonga —el 2004 han aparegut les *Líricas*, a cura de M. del Carme Bosch. Costa planteja el problema de la vigència: com llegir-lo avui, quan l'univers ideològic i moral de la seva obra és ja remot? Ara que ja tenim els poemes a l'abast, és hora d'intentar-ne noves interpretacions.

Margalida Pons

L'any poètic 2004 ha sigut molt interessant, tant per raons estrictament poètiques com pel fet que cada vegada hi ha una més gran normalitat en l'edició, en el sentit que va sent més habitual que els poetes del País Valencià publiquen a Barcelona i a Mallorca (enguany han sigut, si no m'equivoque, vuit títols, una xifra al meu entendre molt estimable), i alhora autors catalans publiquen a València.

Aquests últims, si no vaig errat, han sigut Ivan Tubau, Patrick Gifreu i Jordi Pàmias. El primer va guanyar el Premi Ausiàs March de Gandia amb *Semen* (Bromera), un llibre amb to desvergonyit, fresc, i formes de lírica popular, dedicat a exaltar el sexe i desmitificar —en opinió de l'autor— un seguit de tòpics polítics, culturals i socials del segle XX. Trobem moments encertats, però per regla general hi ha més bona voluntat que resultats. Molt més gruix presenta *La seda d'un so* (Edicions 3i4) de Patrick Gifreu, Premi Vicent Andrés Estellés, compost per cinquanta poemes en prosa que integren narracions, impressions, descripcions i reflexions sobre una àmplia gamma de temes: escenes rurals, urbanes, estampes

situades a Mèxic, Ravello i Rússia, reflexions sobre el pas del temps, l'art i la literatura... Una poesia basada en la contemplació serena de les coses, que pretén gaudir de l'instant, d'allò bàsic i aparentment intranscendent. Ara bé: el llibre amb més repercussió ha sigut *Terra cansada* (Perifèric Edicions) de Jordi Pàmias pel fet d'haver rebut el Premi Serra d'Or i el Premi Nacional de la Crítica. De la seua darrera producció, aquesta i *Narcís i l'altre* són amb tota certesa les obres més assaonades i més madures. El llibre és un cant elegíac a la terra, dolguda i estimada pel poeta. La naturalesa esdevé també un paisatge íntim, moral. Els poemes semblen concebuts com a síntesi de tota una vida, i potser per això sura sobre els versos l'emoció de l'adéu com l'aigua del poema «Coral»: «goig compassat: remor / de l'aigua que s'escola. / el temps ens puny, malèvol; / la música ens consola». N'hi ha uns poemes magnífics, com per exemple «Parla el mestre» o «Comiat», que són una mena d'al·legoria de la trajectòria de l'escriptor.

Un llibre llargament esperat ha sigut *Magrana* (Brosquil) de Joan Navarro, que duia molts anys sense publicar. És un conjunt de poemes en prosa, amb l'excepció de dos poemes en vers, tots dos d'un gran nivell. Navarro pertany a aquella estirp de poetes que converteixen la seua escriptura en una interrogació inquisitiva, en una constant exploració de les paradoxes del llenguatge. El seu estil, encara que més seré i sobri, es caracteritza per ser exuberant i evocador, amb una modulació sensual, amb l'objectiu d'aprofundir la dimensió espiritual i imaginativa de l'home. I ho fa combinant referents de cosmogonies primitives amb un llenguatge i una voluntat experimentadora que té com a models, entre altres, Celan i Beuys.

Un to vitalista, i una mica nietzscheà, per dir-ho d'alguna manera, el trobem en *Deshàbitat* (3i4), de l'eivissenc Manel Marí, qui, amb un estil violent i incisiu, desenvolupa una veu

